

מרחב אירופי מוגן וליברלי או דיוקן המבקר כסוסו של הברון מינכהאוזן – על 'ניצבת' מאת א.ב. יהושע

ונפתח בזוטות, שכן ספק גדול בעיני אם יתאפשר לנו להמריא אל נקודות השבר של אי הודאיות הגדולות שיהושע, לפחות בעשור האחרון, נמלט מהן כמו מאש. כמובן, שנגנית בתזמורת אירופית ("גיבורת" הרומן האחרון של יהושע) אינה זקוקה לשום עבודת ניצבות בקולנוע להשלמת פרנסתה – גם בעיצומה של חופשה ארוכה. נגן תזמורת, לפחות באירופה, מתוגמל היטב אם לא למעלה מזה. גרוע מזה, או טוב מזה, תלוי במתבונן, נגן בתזמורת אירופית לא יכול "להרשות לעצמו" פרק זמן של חצי שנה ויותר בלא אימון יום יומי בנבל, שללא נגינה אינטנסיבית מתקשח ומתאבן כשריון של צב זקן. והנגן? אם רק יעז להפקיר את הכלי הזה ללא "טיפול" וטיפול יומיומי אינטנסיבי ייקנס באצבעות זבות דם ובכאבי מפרקים משברי עצמות ובצליל מעורר חלחלה. הדברים הם קל וחומר בן בנו של קל וחומר, כשמדובר בנבל קונצרטים "בגודל מלא" עליו אמורה נגה, גיבורת "ניצבת", לנגן את הקונצ'רטו לחליל ונבל של מוצרט. לצורך עניין זה (ועניינים נוספים חשובים הרבה פחות) היא משמרת משהו (תיאורטי) מן הטמפרטורה הראויה במיטתו של החלילן ההולנדי הקשיש והבוגדני – שעל פיו יישק דבר בתזמורת.

האם יש לכל הנתונים האלה (שהעליתי בתחקיר בן חצי שעה) חשיבות כלשהי? אני מניח שהתשובה היא כן אבל בעיקר לא. בריאליזם עמוק וחודרני, המציב אספקלריה מלוטשת מול ממשות נחלית והולכת, הדיוק הוא קריטי. חוששני שמידת הקריטיות שלו זהה לזו שיוחסה לה בתקופת באלזאק. משום שעולם שוודאיותיו קורסות – נגני החליל שלו בוגדניים, ובעלים בדימוס רודפים את נשות העבר במה שאמור להיות תפאורה של האופרה 'כרמן' של ביזה לרגלי המצדה, והילדים שלא נולדו ולא קרמו

עור ולא בשר מחליקים מחלון האמבט בדרך החתחתים אל הטלוויזיה האסורה עליהם – צריך סוג דיי מבעית של דיוק הכרחי בנתונים הבסיסיים (שאינם יכולים להיות עניין למניפולציה) כדי לייצב מסלול המראה כלשהו לרומן בר משמעות ותוקף. מצד שני: במצבה הנוכחי של המערכת הספרותית העברית, מקום בו פרי ושביט גוררים וגורדים קליפות מתחתית החבית ומתחת לשולחן הסעודה של הבורגנות המשלידה והולכת, כאותו בן מלך שהפך להיות תרנגול הודו במשל הברסלבי הידוע (ליתר דיוק: תרנגולי הודו שחישבו להיות נסיכים ויצא מהם מה שיצא), מה מהם ו/או מאיתנו יהלוך ומה יגרע או יוסיף מצבו של נגן בכלי שמעסיק ברצינות פחות מתריסר אנשים בכל רחבי הקונטיננט הארץ ישראלי? מבחינתם, יכול נגן נבל להתהפך על עצמו ולהיות ניצב בקולנוע. לבחור להיות המתרס האחרון במאבק שקפא ונרדם נגד ההתחרדות הירושלמית. קן-תפילותיהם הנידחות של גברים חסוכי אישה (למרות שגם את נשיותה המפוקפקת אינה ממהרת להעניק וגם הם לא באמת ששים), מאהבת של חלילן הולנדי, כל האפראט שנועד, בעצם, להעביר אותנו, קוראי ספרות כבני אדם, את המרחק מחלון האמבט אל הטלוויזיה בסלון בהליך של דאייה איטית ולא בנפילה משברת עצמות וגרם.

בטרם נמשיך במסע שלנו, אני רואה לנכון לדווח מה שלא יכול להיתפש אלא כסוג מוזר של 'גילוי נאות': בשלב שבו נמסר לנו מטעם הרשות המספרת שנגנית הנבל מבלה את מרבית חייה ב"מרחב אירופי מוגן וליברלי", ממנו דילגה בצו המשפחה לעומקה של שכונה ירושלמית מתחרדת (עמ' 8) כדי לשמר את דירת הוריה עד שיוחלט מה יעשה בה (בדירה ובאם), מצאתי את עצמי טוען את גופי היגע באמבולנס, בדרך לבית החולים, והספר בידי.

האם התרסקתי במשעול התלול היורד מחלון האמבט אל הטלוויזיה בסלון? אמנם, בהיותי ילד, שיחקתי לא פעם עם מי שאחר כך הוכרז להיות אדמו"ר של חסידות גדולה, שבטרם נחו עליו ראותיהם של זקני החסידות – היה סתם ילד שהיה לו תחביב משונה: לקלוע ברובה חוליות ברואותיהם של חתולי רחוב ולהפכם סומים (הצטיינותו בקליעה אל חוט השערה הייתה עילאית). ללמדנו, שלא גודלתי במרחב אירופי מוגן וליברלי כלל

ועיקר, וגם בני ברק עירי המחורדת הייתה, בסיכומו של חשבון, מאורה של פריצי חיות – לא פחות מירושלים של היום.

בעוד הרופאים מתחבטים מה יעשה בי, מבטם תועה במרחב שבין שמי הרשום בטפסים לבין הספר שאחזתי ביד. "בינתיים תנוח," המליצו לפני וחזרו בלי דעת על המלצתו של עמיתי היקר מ"תרבות וספרות", שנוסחה בטון מלא תחינה אירונית ("תנוח כבר, בחייך, נבות, תנוח") – החל (ברומאן) תהליך השיבה אל המרחב האירופי המוגן והליברלי ואל הפיצוי בצורת "הים" של דביוסי, שבא לחלף את הקונצרטו של מוצרט. אכן, אמרתי לעצמי, אין טעם להעיק על הקורא בהמשך העלילה המשברית, הגיע זמן ההתרה. אותי, לפי שעה, איפסנו במחסן שברי הכלים, היינו, במחלקה פנימית שחלונותיה משקיפים אל יושבי המגדלים של תל אביב ממערב, ובל אחטא בלשוני, גבעתיים ממזרח.

אבל את יושבי הבתים האלה נסמכים על כף יד ומשוקעים ב"ניצבת" לא ראיתי בחלונות הנשקפים אל בית החולים – אין זאת אלא שכהו עיני מזוקן, ועד שינוסו הצללים ויופיעו גם הקורא וגם אביה המת של נגנית הנבל שלנו בדמות נגן נבל יפאני זקן, וזה יתרחש רק לקראת שלב הסיגור של הרומן ולאחר שלל של תפקידי ניצבות הרפתקניים בקולנוע ובאופרה הישראלית, נאלצתי אני להתקיים במרחב דו-משמעי המוכלב מעולם שלישי (שכן חלק לא קטן מחולי המחלקה חבלו בעצמם כדי להתאשפז, היינו, לזכות לגג מעל לראש) ורפואה שהיא תערובת רב משמעית של עולם רביעי (זו התובעת מחוליה להביא את התרופות מהבית), ורפואה מערבית עדכנית, שעדיין לא מצאה מזור לאותם שחרכו במודע ובכוונה תחילה את כפות רגליהם באספלט תל אביבי לוחט (המהדרין חרכו גם את כפכפי הגומי השחוקים שלהם בעיסה משותפת אחת) וכך הרוויחו חודשיים שלושה של מרחב אירופי מוגן וליברלי: קורת גג ומזון קלוש בקלושים אליו התייחסו בחרדת קודש ממש.

ללמדנו: שלב הניצבות במרחב הלא מוגן שלנו קרס קומה נוספת, ואנחנו (היינו, א.ב. יהושע ואנוכי הקטון) אף לא חלנו ולא חשנו. אין זאת אלא שהשקענו זמן רב מדי בדביוסי ובמוצרט, וברקיחת (מצדו) וחשיפה

(מצידו) של המנגנון המכאני המחולל עלילות משמחות לב לבורגנים חובבי ספר-מליצה-עברי שבינם לבין חורכי כפות הרגליים במחלקות הפנימיות של "איכילוב" עדיין מפרידות כמה דרגות של מגננה כלכלית קורסת.

כשנקע גלגל הזמן, בתחילת המילניום הנוכחי ונחשפנו לעוני ומצוקה קיומית שלוו באיזה נחמות של כלום – מכשיר טלפון ואי אילו תכשיטים זולים לצווארי האמהות החד הוריות שהמדינה חמסה – עדיין היה בתמונת המצב הזאת משהו מתעתע, דו-משמעי, שגרם לנו לזוע באי נוחות על הכורסאות שלנו, ולהשתכנע מדבר המנהיגים דאז (הם המנהיגים של היום) שמדובר במראית עין. חלף עשור מאותם ימים עליזים של דו-משמעות, וכבר אין בידיהם של חורכי האספלט טלפון – וגם אין לאן להתקשר, ואף מומן לסיגריות, נחמת הטיפשים האחרונה אין בידם.

אני מניח שיש בסיס מוצק לטענה שאין שום טעם לאחוז סופר קשיש בצווארון ולהובילו מעשה כלבלב שסרח למעגלים שאינם בהיקף הפנימי שלו – אלה שחורגים לרגע מן המרחב האנושי של הכרמל הצרפתי ומגדלי גבעתיים המזדהרים ושכונות ירושלים הוותיקות, שמחיר בתייהם נשקלים בזהב; שגם מצוקתו של החלילן ההולנדי הקשיש, שבגד ונידון לבלות את לילותיו בבדידות מזהרת ומצוקתה של נגנית הנבל שמצאה את עצמה מוקפת בכל אותם גברים שמזרעם חמקה – וגם בעלה לשעבר הרודף אותה ומבקש לבוא עמה חשבון על הילד ש"הפילה" בכוונה תחילה – פגועים לא פחות מעמיתי למחלקה הפנימית על כסאות הגלגלים שלהם; שגם היא, נגנית הנבל, מגינה על איזה שהיא אוטונומיה פנימית, מרחב אישי שילד, אם יולד, עלול לקרקר מן היסוד, כדרך שהיא עצמה הציצה וחשפה את ניסיונו של אביה בסוף ימיו להתכווץ ולהצטמק לסיני או יפני, תחנה בדרך להתפשטות הגשמיות, שלב נוסף בהיאטמות מפני העולם הלובש פני יאנוס, מגננה שילד, אילו חובל ונולד, היה עלול להרוס, בשוגג או במזיד.

והנחה נוספת, סמויה במקצת: אולי ראוי לוותר ולא לתבוע מיהושע עצמו לקרב מראה קמורה אל פני הבורגנות הישראלית המשכילה למחצה שעניבת החנק הכלכלית והקיומית הולכת ומתהדקת על צווארה (לאחר

שחמסה עד תום את השכבות הנמוכות יותר). הספרות, במעין קרב שרידה, מכווצת את השקף, את ה'פריים' שלה, ומכוונת בכירור אל המרחב האישי-אינטימי, כסוג של מגננה מפני המרחב הציבורי שהופך בחלוף הזמן תובעני, אגרסיבי וקטנוני (התוצאה היא סוג מוזר של אנטינומיה). מבחינה זו, גם יניק בן האדמו"רים רפה השכל המחפש באורח אינטואיטיבי מרחב אינטימי עם מכשיר הטלוויזיה היחיד בשכונה הוא סוג של פולש – למרות שכל חפצו הוא התכנסות בבועה אטומה הכוללת אותו ואת מכשיר המהבהב פלאות; וגם הנבל בכבודו ובעצמו הוא כלי תובעני ומפר מנוחה – שנגה הצליחה להשתוות עמו על בסיס של מקצוענות אדישה שבעצם מייתרת את הכלי ומאפשרת (ככל שהדבר אפשרי – והדבר הוא על גבול הבלתי אפשרי כמובן) חיבור עם המוסיקה ב נ פ ר ד מכלי הנגינה עצמו (האנאלוגיה למצב הספרות המבקשת להתקיים ב נ פ ר ד מהממשות עליה היא אמורה לכתוב מתבקשת, כמובן – וזו עוד תוצאה משנית של האנטינומיה המוזכרת). מבחינה זו, הבחירה ב"הים" של דביוסי כתחליף לקונצ'רטו לחליל ונבל של מוצרט, היא הברקה גאונית (מה שמציף את הסברה שלא החלילן ההולנדי הוא הבוגד האמיתי בסיפור. האם מדובר בהיטל צל של הסופר עצמו? או שמא זו הזיה נרקוטית של מבקר שנאלץ להיות מוזן בתרופות מדרג ג'?)

אבל הקורא המעושת, שאינו נוח להתרשם, אמור לשאול את עצמו מהי האוטונומיה הפנימית הזאת שעליה מגוננת נגה. מה הטענה שלה? במה היא באה לידי ביטוי? היכן המרחב אותו אצבעונית מהאגדה אמורה למלט מפני החולד המבעית? מה בדיוק אמור בן זוג ואף צאצא לסכן? נהיר לחלוטין שלא גורלה כאמנית גדולה של הנבל, מעין ניקנור זבלטה ממין נקבה, עומד על כף המאזניים. כאמור, העלמה לא נגעה בנבל לכל אורך התקופה שבה היא שוהה בירושלים – וגם מהכפיון האובססיבי המאפיין (לא פעם) את הקשר בין נגן לכלי הנגינה שלו היא פטורה באורח קל וחסוד. הקורא המחפש בנרות סממנים של פגיעות גדולה ואינטרוברטיות באישיותה של נגה ייווכח שלא מניה ולא מקצתיה. האם תודעתה של נגה (דרכה נכתב הסיפור) נועדה לתפקד כפילטר מרכז של המציאות ותו לא?

במצב בו נוהל המקרא ב "ניצבת" (על סיפה של הזיה נרקוטית) איני רוצה לקבוע. אבל אני חוזר ושואל – האם התודעה של נוגה והחמקמקות שבאופייה, עיקר תפקידם לשמש כפילטר מרכז של המציאות הישראלית? החדש גובר. מחציו השני של הרומן ואילך מתרחשת תפנית, כאילו נתפש הסופר להרהור שני: נגלה שהגברים הלהוטים אחר נוגה אינם להוטים באמת, שגם בעלה לשעבר אינו נלהב לחדש את הקשר ולקרר את היציבות והצאצאים שהשיג בעמל רב עם אישה אחרת – למעשה הוא מבקש גמר חשבון מר, איזה סוג של הודאה באשמה (שממנה חומקת נגנית הנבל מתוך וידוי מוזר שאיננה אלא אמנית מבצעת שהגדולה ממנה והלאה – מה שלא תואם, כמובן, את ציפיותיה לנגן כסולנית מחד גיסא ואת אפסות ההשקעה שלה בשכלול וליטוש הנגינה מאידך). שאת האוטונומיה הפנימית שנגה מבקשת, לאו דווקא ילדים מסכנים ומפרים (וראה הסצנה עם המהנדס הצעיר, מחליפו ושיקופו של אביה, שנגה מבקשת להלבישו בחליפתו החדשה שנותרה מיותמת בארון הבגדים, והצעיר נתפש בקלקלתו, היינו, בזקפתו, המחרבת את השליטה העצמית הזהירה והמוקפדת שלו) – במילים אחרות, א.ב. יהושע "חוזר בו" (אמנם, באורח זהיר וסמוי ככל האפשר) מהרישיון שהוא מעניק לבורגנות הישראלית להתקיים בתוך "מרחב אירופי מוגן וליברלי", היינו, מנותק מהקשר, ואחת היא אם זו תתקיים בעיר הקודש או בעיר שדה בהולנד.

וגם בכל מה שקשור ל"גרעין הקשה" של הרומן – ה'אלהורות' [Childfree] (אכן, הבורגנות הישראלית בגילומה הפוסט מודרני הלא מודע מצטיינת בעיצוב לכסיקאלי מעורר בחילה וחלחלה) כפרויקציה של האישיות והמבנה הפסיכולוגי שלה: הבחירה, הכורח או הדחף ל א להביא ילדים אצל יהושע אמור להיות מנומק פסיכולוגית, הדחף אינו ברירת מחדל קיומית וכלכלית של מי שמודעים היטב להתרוששות המעמד הבינוני וקריסתו, של האימה מפני העתיד לבוא בעולם שוודאיותיו קורסות, של בעלי חיים אנושיים המודעים לעובדה שיכולתם לגונן על צאצאיהם מפני העתיד המאיים מוגבלת מאוד, ואין להם לאן להוביל את האימה אלא באקט של קשירת החצוצרות המבשרות על בוא תינוק חדש לעולם.

עודני נזכר באחד מעמיתי למחלקה הפנימית ב"איכילוב" שחבל בעצמו יותר מדאי וריסק את רגלו הימנית. ישבנו בצוותא בכיסאות גלגלים מול פתח המחלקה וחלקנו בדיוקנות סיגריה אחת ועקבנו בעינינו אחר אמו שבאה לבקר מגבה, היא פסעה בצעד מרקד, כמעט מרחף, גוררת עמה סל עמוס טובין, לאמור: עמוס בכל מה שהבן החולה אינו נזקק לו. למרבה התדהמה, הבחור (שהיה איש קשיש בעשור החמישי לחייו) לא חפז אל הורתו, אלא הניף אגרוף אל גבה ואמר לי בגילוי לב בקול שנשמע כחריקת מסור: "היא האימא של כולנו! ככל שמצבנו נהיה גרוע יותר, האמהות האלה פורחות כמו גלדיולה על המוגלה של הפצעים שלנו". אחרי שתיקת תדהמה מצדי, המשיך: "האימא של כולנו אותו הדבר. גם אימא שלך. המדינה גם כן סוג של".

על רקע אמירה זו – ה"דיבור" מקפיא הדם של הבן הבלתי רצוי, האפילפטי, שהופקד בכספת של בית החולים העירוני (כי מה היה לה לבורגנות התל אביבית המבוססת לעשות במוצר פגום זה? על האאויגניות הבלתי מודעת של הציבור הישראלי כבר כתבתי כאן, במאמרי על 'הרקיע החמישי' לרחל איתן) – ה'אלהורות' נתפשת פתאום כאופציה סבירה, אפשרית, מתקבלת על הדעת בפאזות מסוימות, במצבים שא.ב. יהושע לא יחפור ולא יעז לחשוף, לא הוא ולא חבריו ה"ג'וקרים" של ספרותנו העכשווית. מה שמוכיח שאת האמיתות הקיומיות עלינו לחפש במהדורה הישראלית העדכנית של "שבעה קבצנים" כפי שהיא נפרשת ברחבת-הכניסה של "איכילוב", ולא בספרות הישראלית שרוחקת בבהלה מכל שריד של בוננות ישירה במציאות.

זו (הספרות הישראלית), אמנם אינה בוחלת מעיסוק ("אוניברסאלי...") בקבצנים חדי שיניים המלווים את ההווה הבורגנית בגילומה המוסיקלי והאצילי ביותר (הנבל נחשב האציל שבכלי הנגינה, לפחות למי שאינו מודע לכאבי הפרקים ולאצבעות זבות הדם של הנגן ולאימתנותו הסמויה של הכלי הזה), אבל היא, הספרות הישראלית, עושה זאת ממרחק בטוח של הרחקת עדות: בן זוגה האיראני של נגנית הנבל השנייה בתזמורת ההולנדית של נגה, שוהה בלתי חוקי, פועל זר, אוסר על זוגתו לטוס עם התזמורת ליפאן כדי שלא לסכן את העובר שברחמה – שבין חיתוליו

לעתיד-לבוא מקופלת אזרחותו האירופית הנחשקת. זוהי, כמובן, הרחקת עדות פנטאסטית היאה לעטו של אחד המרכזיים שבסופרי ישראל שספרו זה, כמו הקודמים לו (למעשה מאז "מר מאני") אינם אלא סוג של נרקוזה, זריקת טשטוש, סוג של אינדוליגנציה לבורגנות המקומית המתרפטת והולכת (אגב, בספריו הקודמים הייתה זו בורגנות מבוססת לאין שיעור בהשוואה לזו שהוא מתאר היום. הבורגנות הזאת מתרוששת והולכת ברומנים המאוחרים של יהושע באורח לא מודע), ונוגה, לא רק שאיננה חריג בהקשר הסוציו תרבותי הספציפי – היא למעשה משויכת לרוב – רוב רובם של אמני הביצוע הקלאסי שגודלו פה (מדובר במאות רבות) כלל אינם חיים ופועלים בארץ. ולמעשה, הסיכוי של נוגה לפגוש נגן ישראלי ברחבי הקונטיננט האירופי בכלל ובהולנד בפרט עו ל ה על הסיכוי שלה לפגוש נגן בירושלים או בתל אביב. שכן, תזמורות אירופה (וגרמניה והולנד במיוחד) מ צ פ ו ת נגנים ישראלים (מספרם כברלין רבתי עולה על מספר כלל הנגנים בתזמורות ארצנו). אמנם, נדיר למצוא נגן ישראלי (או הוטנטוטי, אחת היא) באירופה שמרשה לעצמו לא לגעת בכלי הנגינה שלו חצי שנה בקירוב, וסביר להניח שהתקפה על ה'אלהורות' של נגה תבוא ממפגש מקרי עם עמית ישראלי באירופה דווקא, ולא מאזרחי ירושלים העסוקה למעלה ראש במאבק הישרדות יומיומי.

אבל אנחנו לא נפגום כהוא זה ב"חירות המשורר" ובמה שנתפש כ"מהלך הטבעי (היינו, הצלופחי-חמקמק) של 'הרומן' שמטרתו היא אחת – לא להעמיס על תודעתו של הקורא ולא להתקיל אותו יותר מדאי. במה שאינו מ"עלמא הדין" של עולמו ושל הוודאיות האוטומאטיות המרכיבות אותו.

מרגע זה ואילך, אנו נעים במסדרון התת קרקעי המוביל אל חדר הניתוח. דיברה התורה בלשון בני אדם – משלב זה אנו נאלצים לעסוק ב"גרעין הקשה" של ביקורת הספרות, לאמור, במצבה הנוכחי של הספרות הישראלית ולא בעוד גילוי תפל ונכלולי שלה (ואמנם, "ניצבת" אינו אלא עוד גילוי תפל ונכלולי, הגם לא מזויף של מצב הספרות הנוכחי). שכן, גם לנוכח שולחן הניתוח האמור לשגר את המבקר אל העולם הבא ו/או לקיום נמשך סגנון הסוס של הברון מינכהאוזן, זה שנחתך לשניים והוכלב מחדש בחוט-תפירה, התחושה היא ש'ניצבת' אינו רומן גמור, אלא קלף שהוטל

למערכה מוקדם מדיי, במה שלא יכול להתפשט אלא כמאבק ההישרדות של "ספרותנו" מול השתנות חוקי המשחק הכלכליים והחקיקה שביקשה לייצב את המערכת הספרותית הגוועת באמצעות תג-מחיר שרוב רובו של הציבור אינו יכול (ובעיקר אינו רוצה) לעמוד בו. יש רגליים לסברה שהסבב האחרון של הרומאנים שראו אור השנה הם תגובה נחפזת, מבוהלת, למצב של 'אפס ביקוש'. הדיון בא"ב יהושע של שני העשורים האחרונים חרג מקווי התיחום של הספרות ועיקרו העיסוק ב'מטא ספרות'. אין צורך בארבעים שנות מעקב אחרי הסיפורת של הזאת כדי לקבוע שגורלה של נוגה, נגנית נבל שהפכה ניצבת בקולנוע, מעניין את יהושע כקליפת השום, וגם ירושלים המתחרדת שבמעמקיה הושיב הסופר את נגנית הנבל אינה ניצבת על ראש שמחתו. התחושה היא שירושלים זו זכתה כאן לחצי תריסר זריקות טשטוש ועוקרה מכל מימד של אגרסיה רצחנית, תו ההיכר הבלעדי שלה בעשורים האחרונים. לצד הקנאות, כמוכן. ההיבטים האלה, היינו, המרחב בתוכו שטה אצבעונית שלנו היא והאל-נבל שלה בקליפת אגוז, מצבים שזכו לתשומת לב רבה (וזהירה) בספריו האחרים של יהושע, אינם מטופלים כאן אלא כלאחר יד ובקצות האצבעות. כשופטים מטעם עצמנו, אין לנו אלא מה שעניינו רואות, לאמור, לא נדע אם היה כאן ויתור על מרחב טכסטואלי והשתמעותי "עוטף", שמרחיב ומנמק, לטובת הכרעה לכיוונו של רומן שלדי להדפסה מיידית. שאלת ה"הישרדות" של המערכת הספרותית המסורתית, זו ש"הקיבוץ המאוחד" הוא חלק מנוון שלה, שאלה היא. והאם נתבע הסופר לתרום רומן לא גמור (ואיני מתייחס כאן להיבטים הטכניים, היינו, ל"סיגור", הרי מדובר בסופר מקצועי לעילא, שיכול להכליב כל פצע פתוח ללא סימן, בעוד הפצע מדמם מתוכו). או שמעצמו התנדב, מידיעה מבוססת שהמקרא המוקפד וההדוק מזמן אינו הצד החזק של הקורא הישראלי הנוכחי ונציגו הנלעגים ב"ביקורת הספרות" העכשווית. מה שנהיר מעבר לכל ספק הוא, שתהליך החשיבה שליווה את הרומן הזה ואת אקט צאתו לאור, לא הושלם – וליתר דיוק, לא הותחל.

שהרי ברור לחלוטין שהמהלך של הרומן עמוד בסתירה מובהקת, כמעט סימטרית, לתפישותיו של יהושע האידיאולוג, איש הציבור, הוא והישראליות הטוטאלית שלו, הכמעט אוטוויסטית, לאמור, שאין קיום נורמאלי לעם היהודי כמכלול וכפרטים מחוץ לארץ ישראל.

הסופר מתיר כאן מה שהאידיאולוג של הנורמאליות אוסר מזה כמעט יובל שנים; מבחינתו של יהושע, חסר בית שחרך את כפות רגליו באספלט הרותח בשמש הארץ ישראלית ורובץ במיטה של פנימית ב"איכילוב" – בהמתנה לקצבת הביטוח הלאומי המבוששת לבוא ולפי שעה מקושש סיגריות מרעיו הקבצנים – עדיף אלף מונים על נגנית נבל שהרחיקה לצפון הולנד על מנת לממש את "יעודה" ה'אלהורי' במיטתו של חלילן קשיש ונכלולי. לשון אחר, האידיאולוג התקיף נזכר מאוחר מדיי במה שהסופר לא יכול היה לקחת בחשבון אם חפץ חיים הוא, הוא או בית ההוצאה שלו שחייו תלויים על בלימה.

יהושע, ככותב מיומן של רבי-מכר לבורגנות משכילה למחצה, מחויב להיות קשוב לזרמי המעמקים של הציבוריות הזאת, שמחויבותה ל"ישראליות" נורמאלית ומובנת מאליה (שעליה נסמך יהושע האידיאולוגי בכל מאודו) עומדת, לפחות בחצי העשור האחרון, בסימן שאלה לא פשוט, לאור התפראות והקצנת המרחב הציבורי (והפרטי, באמצעות האינטרנט), וסגירה איטית ונמשכת של ברזי החמצן הכלכלי. אילו התייצב ישירות נגד הניסיון המהוסס והלא לחלוטין מודע של המעמד הבינוני המשכיל להתבונן סביבו באי נחת גובר והולך, לחפש ולמצוא (לפי שעה במימד תיאורטי של "בדיקת היתכנות") רווח והצלה במקום אחר, בברלין, שטוטגרט, קליפורניה או סתם עיר שדה נינוחה בצפון הולנד, היה מוצא את עצמו בסתירה נלעגת למה שכתב ברומן של עצמו ומסתכן באבדן אהדתם של קוראיו "הטבעיים". חלף זאת נכשל הסופר הקשיש בלשונו (באחד הראיונות מהם הורכבו יחסי הציבור המלווים את צאת הרומן לאור) בחינת "בור כרה ויחפרהו ויפול בשחת" וגינה, ישירות ובעקיפין את ה'אלהורות' של אותה נגנית נבל רופפת שהוא עצמו הגה בעיים רוחו.

הייתה זו גומה נמוכה מאוד ליפול בה, אבל סופרים זקנים שעצמותיהם שבירות, ראוי להם שינהגו משנה זהירות (לקח זה חזרו ושיננו לנו, החולים, במחלקה הפנימית חזור ושינן. ואיני אלא מביא דברים בשם אומרם למרות שספק אם הבאתי גאולה לעולם – סופרינו עודם חיים בעבר שבו הייתה לאמירה פומבית של סופר קצת משמעות סגנון "המבבחן והאזהרה". בתמצית גסה: הא.ב. יהושעים והעמוס עוזים למיניהם מעזים

לתבוע סמכות מוסרית כשל ברנר, בלא שיהיו מצוידים בשמץ מן היושרה הספרותית-חברתית והאומץ החורך של ברנר. ובניגוד לברנר, ששילם בראשו, הם מסתכנים לכל היותר בהפחתת המכירות – שאולי, לדידם גרועה מהנפת הגרזן הקובעת על הסופר שנשכח בשוגג או בכוונה תחילה בלב פורעים ערבים ביפו). האם מדובר כאן בטעות פרוידיאנית, בא לקלל את ההגירה מן הארץ ונמצא מגנה את ה'אלהורות', בחינת לפסוס של סופר קשיש? לפחות בראיון הזה, חשף יהושע את מה שהיטיב להסתיר בסיפורת החלקלקה והצלופחית שהוא כותב מזה יובל שנים – שאינו אלא עוד 'סנקס' אופייני בן דור הסבים – שמגבהי הפוזיציה המרופדת היטב שלו בחינת "עכברא דשכיבא אדינרי" מטיף לדור שהולך ומתרוקן מנכסי החומר והרוח שלו מוסר תפל.

המשך העלילה: הסופר עורר עליו את זעמן להשחית של היותר מיליטאנטיות בקאדר העדכני של הפמיניזם הארץ ישראלי (שאפיונו המרכזי: גסות רוח, חד פאזיות סטאלינית ובערות תוקפנית הששה אלי קרב). וגם בעל "מסע הערב של יתיר" נאלץ ללמוד בדרך הקשה ש"מרחב אירופי מוגן וליברלי" רחוק מ"הישראליות הנורמאלית" כמרחק האור מן הנמרים.

כאן המקום להעיר, שהבורגנות צורכת הספרות בארץ איננה פמינסטית כלל, אבל אינה רוצה להיתפש כאנטי-פמיניסטית בגלוי. לפיכך ספרו האחרון של יהושע על השולחן בסלון הכלל-בורגני, הפך להיות עניין קומפלכסיבי ו"טעון בירור".

מה שנתפש, עד לרגע זה, כקומדיית מידות בורגנית סגנון מולייר, זכה לקצה גרוטסקי חד. במאמר מוסגר: אני עצמי גררתי את עצמי, חוטי התפירה המינכהאוזנים של הניתוח עדיין משתלשלים מגופי אל חנות הספרים המצויה בקניון הסמוך לבית החולים, מקום בו למדתי שהמכירה של "ניצבת" לאחר הראיון – נעצרה. "צריך לדעת מתי לסתום את הפה", הודיע לי ביושב המוכר הראשי (התיידדנו מעט במהלך החודש בו רבצתי בבית החולים). כותב שורות אלה, שמחוץ לתחומי ביקורת הספרות אינו אלא ישיש פשרן ורודף שלום מאין כמוהו, אמר למוכר בטון מפיס, "אף אחד לא נהיה צעיר יותר עם השנים", והמוכר (מוכרן, בסורסית עדכנית),

עיווה את פניו בזעם והפטיר, "גם השליטה בסוגרים זה לא מה שהיה פעם!"

אל לנו, כמובן, לדון אדם בצערו – יש להניח שהייתה כאן פגיעה מוחשית בקומיסיון, דמי העמלה האמורים להיות משולמים למוכר חרוץ עבור מכירת יתר. בנקודת קיפאון זו שאימה שוב, למוטט את בית ההוצאה הנרקב (וסדרת "ספרי הדגל" שלו) והולך לשאול תחתיות, השמה לאל גם את חשבוננו של המוכר שתלוי על בלימה, הוזעק (או שנוזעק מטעם עצמו) דן מירון להציל את השאריות מן המפולת, לבנות פיגום חיצוני של השתמעויות וזיקות-חוץ לרומן בעייתי וחפוז מכל היבט שניתן להעלותו על הדעת. מירון, ממעמקי ה"תזמורת" שהוא מנהל באוניברסיטת קולומביה הרחוקה, מיהר להסביר בצמד מאמרים ('תרבות וספרות', 24.10 ו-31.10) בני ששת אלפים מילה שאין מדובר ברומן אנטי-פמיניסטי התוקף את ה'אלהורות', חס ושלום! (דן מירון, בניגוד ליהושע, מודע היטב לשדה המוקשים הפמיניסטי ודורסנות המרחב הקיברנטי בו כל ממזר מלך לרגע אחד שהוא נצח – ואני כותב כאן לשון זכר, אבל הכוונה היא גם ללשון נקבה). מדובר, הסביר מירון, בצלופחיות מפתיעה, ברומן משפחה שמאפיין את הסופר מאז "גירושים מאוחרים" ואילך, שהמרחב האנושי הכללי משתקף באורח משני מן האספקלריה השבורה של המצב המשפחתי. לשון אחר: מירון החזיר את יהושע הקשיש אל חיקו החמים והבטוח של 'רומן המשפחה' (שנות ה-80 של המאה שעברה) הריאליסטי-פסיכולוגי (מדוגמת "גירושים מאוחרים"), פאזה סיפורתית שהתיישנה וזכתה באחרונה להשחזה דורסנית חסרת רחמים וברק 'פחי' מסנוור בסיפורת האמריקאית הריאליסטית בת שני העשורים האחרונים (ג'ונתן פרנזן הוא דוגמה מובהקת). ולמרות שזו המשפחה(גם בוורסיה של "גירושים מאוחרים") לא קיימת עוד אלא באורח מעגלי ברומנים שכותבים יהושע ובני בניו המנוונים בספרות העכשווית – כלומר, הטבעות החותם שלה, הכוויות שהיא יוצרת בבשרם של ניצוליה שחלקם הרחיקו עד צפון הולנד וחלקם האחר משתלשל באומגה דמיונית מחלון האמבט אל חיקה של כורסת הטלוויזיה בסלון. את אלה ואלה מירון ישכנע, ללא ספק, אילו רק נמצאה הדרך לקרבם אל "תרבות וספרות" של 'הארץ'.